

Kulturplanlægning som social innovation

om udvikling af biblioteksbaserede medborgercentre i udsatte boligområder i Danmark

Delica, Kristian Nagel

Published in:
Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift

Publication date:
2016

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Delica, K. N. (2016). Kulturplanlægning som social innovation: om udvikling af biblioteksbaserede medborgercentre i udsatte boligområder i Danmark. *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, 19(2), 163-182.

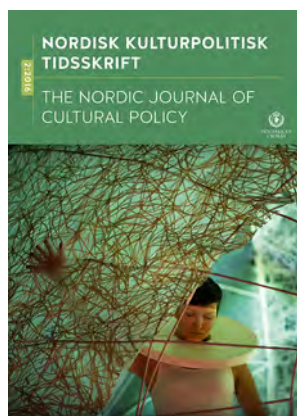
General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

© Centrum för kulturpolitisk forskning
Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift,
vol. 19, Nr. 2-2016 s. 163–182
ISSN Online: 2000-8325

PEER REVIEWED ARTICLE

Kulturplanlægning som social innovation

– om udvikling af biblioteksbaserede medborgercentre i udsatte boligområder i Danmark

Kristian Nagel Delica

Kristian Nagel Delica er ph.d. og lektor ved Institut for Mennesker og Teknologi ved Roskilde Universitet. Aktuelle forskningsområder inkluderer forsømte boligområder, planlægning og sundhedsfremme. Han er studieleder på den samfundsvidenskabelige planlæggeruddannelse «Plan, by og proces» på Roskilde Universitet og arbejder aktuelt på projekt om planlægning af sundhedsfremmeindsatser for marginaliserede unge i danske udkantsområder. E-mail: kdelica@ruc.dk

ABSTRACT

Cultural planning has in recent years gained influence as a tool for strategic planning. This is seen especially in accordance with the turn toward «the creative city» and arts-based urban regeneration. Cultural planning as central component in growth focused urban development is increasingly criticized and this article chisels out and expands the critique. It builds on a specific strand of cultural planning research, namely what Greg Young coins as «culturized» planning. A strand that's intrinsically territorial in its focus, aimed at cross cutting administrative sectors and broadly concerned with the mobilization of cultural resources and cultural institutions. The article adds to the growing literature on cultural planning by aligning it with recent research on social innovation and integrated area development. The empirical vantage point is an analysis of a concrete development project in disintegrated urban areas in Denmark – namely the formation of library based community centers. The analysis discusses the actual work done in the community centers during the time of the projects. The article concludes by stating, that culturized planning holds the potential to develop disadvantaged urban areas as well as cultural institutions.

Key words

cultural planning | culturized planning | social innovation | disadvantaged urban areas | public libraries | community centers

Nøgleord

kulturplanlægning | kulturiseret planlægning | social innovation | udsatte boligområder | biblioteker | medborgercentre

INTRODUKTION

Debatterne indenfor kulturplanlægningsforskningen har udviklet sig fra en mere eller mindre ukritisk omfavnelse af termen i slutningen af 1980'erne og

starten af 1990'erne, hvor både forskere og ikke mindst konsulenter fejrede dette nye element i planlægningsværktøjskassen, til nu at være væsentligt mere nuanceret (Bianchini 2013)¹. Kritiske røster indenfor feltet er bl.a. skeptiske over for det, de betegner som «kunst-plus-modellen» – altså at udgangspunktet er kunst og kunstens institutioner og at andre elementer kommer i anden række (Stevenson 2004, 2005 og Connolly 2013). Stevenson (2005) påpeger den overhængende fare for, at kulturplanlægning bliver et synonym for kunstpolitik og altså i substansen kommer til at handle om (traditionel) kunst og ikke kultur og kulturelle ressourcer i bredere betydning. Kritikken går ligeledes på, at kulturplanlægning som strategisk term bliver drejet i mange retninger og taget som gidsel, når den indgår i diskursive alliancer med vækstorienterede paradigmer som «den kreative by» og kunstgenereret byudvikling – bl.a. fordi selve kulturbegrebet er så udefinerbart, kan det (og følgelig kulturplanlægning) bøjes i allehånde strategiske retninger alt efter interesse (Stevenson 2004, Gray 2006).

I litteraturen er der dog også væsentlige åbninger mod en bredere forståelse af kulturplanlægning og en klar ambition om at give begrebet en anden og mere kritisk-refleksiv substans. Én af de markante forskere indenfor feltet, australske Greg Young, bidrager med den begrebslige innovation «kultureret planlægning» netop med ét eksempel herpå. Young udvikler et normativt kulturplanlægningsbegreb, der understreger, at planlægning har (og bør have) et etisk perspektiv og en etisk dimension. Dette sætter fokus på designet af konkrete (mere eller mindre inklusive) planlægningsprocesser og på italesættelsen af, at planlæggere netop har en etisk og refleksiv forpligtigelse i forhold til *hvem*, der planlægges for og *hvordan* dette gøres i praksis (Young 2008a, b og 2013 a, b). Denne artikel inspireres heraf og formålet med artiklen er, *for det første*, at skrive Youngs position eksplicit frem som særlig relevant stemme i kulturplanlægningsforskningen og relaterer denne til en kritisk position inden for den nyere internationale forskning i social innovation og territorielt baserede indsatser. Denne forskning inddrages, da den kan bidrage til en tiltrængt specificering af et væsentligt skarpere innovationsbegreb, end hvad tilfældet er for meget forskning (og konsulentarbejde) inden for kulturplanlægning. *For det andet* er formålet at anvende dette teoretiske udgangspunkt til at undersøge et strategisk kulturpolitisk tiltag – det danske udviklingsprogram «Etablering og videreudvikling af medborgercentre i udsatte boligområder» som et eksempel på «kultureret planlægning». Artiklen stiller følgelig spørgsmålet: Hvilke praksisformer opstår når man giver en traditionel kulturinstitution (folkebiblioteket) relativt frie rammer til at spille en ny rolle som kombineret bibliotek – og medborgercenter i danske udsatte boligområder? Og på hvilken måde kan dette ses som konkret kulturplanlægning med social innovativt potentiale? På baggrund af et kvalitativt forskningsdesign byggende på kvalitative interviews, fokusgruppesamtaler og observationsstudier taler artiklen ind i (og

1. Jeg vil gerne takke de to anonyme bedømmere samt Professor John Andersen (RUC) og Lektor Hans Elbeshausen (IVA, KU) for konstruktive kommentarer på tidligere versioner af denne artikel.

fremhæver) kulturplanlægning som relevant, referencepunkt for det generelle kultur – og bibliotekspolitiske felt og bidrager mere specifikt med perspektiver på de pågående, kontinuerlige debatter om folkebibliotekernes fremtid.

Artiklen er struktureret som følger. *Første del* giver et overblik over den internationale forskning inden for kulturplanlægning, med den særlige ambition, at skrive Greg Youngs position frem og relaterer denne til et nyere, kritisk spor inden for forskning i social innovation. *Anden del* rummer to elementer. Den introducerer, for det første, overordnet konteksten for det danske udviklingsprogram og giver, for det andet, et kort indblik i, de metodiske overvejelser, der ligger bag det empiriske arbejde, der er gennemført som en art refleksiv følgeforskning. Artiklens *tredje del* analyserer udviklingsprogrammet via et tværgående blik på de meget diverse praksisformer, programmet var medvirkende til at igangsætte og der peges på, på hvilken måde erfaringerne kan ses som socio-innovativ kulturplanlægning. *Fjerde og sidste del* samler op og præciserer, hvilke perspektiver, fremtidig forskning kunne tage fat på.

Kulturplanlægning, «kultureret» planlægning og social innovation

Kulturplanlægning som specifikt planlægningsspor er for alvor blevet udviklet (og italesat) af både forskere og planlæggere særligt siden starten af 1990'erne og har i stigende omfang fundet vej til byplanlæggernes repertoire (Ghilardi 2001, Gibson og Stevenson 2004, Bianchini 2013). Kulturplanlægning i sin oprindelige form handler om at inkorporere traditionelle kulturinstitutioner og kreative miljøer i (by)planlægningen. Kulturplanlægning kan betegnes som en «kulturfølsom tilgang til udvikling af lokalområder» og repræsenterer dermed noget andet end en mere traditionel «planlægning af kultur» (Jensen og Buciek 2007, s.280). Dette går godt i spænd med de senere års øgede interesse for og generelle, strategiske orientering mod at implementere «kultur» og kulturelle ressourcer (som kulturelle institutioner, kunst og kreative praksisser) i et væld af byomdannelsesindsatser – den store opmærksomhed på «den kreative by» er et oplagt eksempel herpå (Landry og Bianchini 1995, Landry 2000).

Traditionelle aftapninger af kulturpolitik og visse udgaver af kulturplanlægning *kan* have en bias i forhold til, at det traditionelt er «finkultur» (og kunst og kunstnere), der tænkes på i denne sammenhæng (Young 2008a, Stevenson 2005 og Kovacs 2011). Orienteringen mod den «kreative by» (og de kreative klasser, der tænkes at bo og arbejde her) og kulturplanlægning med dette sigte har overvejende fokus på vækst og økonomisk udvikling. Dette ses måske særligt i politiske og konsulentprægede diskurser, men fylder også meget i den nyere forskning (Stevenson 2004). Det *er* denne aftapning, der er løbet med meget af opmærksomheden de sidste 15–20 år, og der er brug for både en kritisk stillingtagen hertil og et forsøg på aktivt at indholdsudfylde kulturplanlægning på andre måder (Evans 2001, Gibson og Stevenson 2004, Young 2008a). Den australske kulturplanlægningsforsker Deborah Stevenson (2004) er netop kritisk over for mainstreamkulturplanlægningens flydende karakter og vækstfikserede *raison d'être*. Hun leverer en vægtig kritik, når hun, for det første,

påpeger, at den flydende terminologi gør «kulturplanlægning» strategisk anvendelig og opportun for begge sider af det politiske spekter. For det andet leverer hun en helt grundlæggende kritik, idet hun i tråd hermed understreger, at kulturplanlægning flugter så meget med ideer om social inklusion (som Blairs «tredje vej» omfavnede som ledemotiv inden for et væld af velfærdsområder) at:

«... it becomes clear that the central assumptions are not about using the arts or cultural activity to achieve social justice, but are concerned with social control, place management and the achievement of conservative forms of citizenship and community» (Stevenson 2004, s.125, min understregning).

På den anden side peger Stevenson dog, i et senere arbejde på, at kulturplanlægning også rummer et (socialt innovativ) potentiale, i forhold til:

«... (the) promotion and construction of the spaces (physical and communicative) within which «interactionary» meeting and exchanges can occur in order to foster understanding and tolerance and create engaged, active citizenship» (Stevenson 2013, s.162).

Citaterne fra Stevenson vidner både om den kompleksitet, der er behæftet meget af forskningen i (og praktiseringen af) kulturplanlægning, men også om, at der er interessekampe forbundet hermed. I denne sammenhæng er det relevant, at inddrage den australske kulturplanlægningsforsker Greg Young (2008 a og b, 2013a og b). Han udvikler nemlig en nyttig distinktion mellem: kulturplanlægning og «kultureret» (culturized) planlægning. *Kultureret planlægning*, der er Youngs begrebslige innovation og samtidig betegnende for hans egen position, er for mig at se en væsentlig trædesten på vejen mod både en alternativ indholdsudfyldelse af kulturplanlægningsbegrebet og en strømpil for praksisser afledt heraf. Det markerer en kritisk afstandstandtagen til det meget anvendte begreb «culturalization», der for Young konnoterer en oplevelsesøkonomisk kommodificering af «kultur». En værditilskrivelse af begrebet, man bl.a. finder inden for vækstorienteret planlægning (fx i promovring af nye «high end» boligkomplekser/områder) og i forhold til turisme/stedsbranding. Her bliver «kultur» simpelthen til en vare i forbrugssamfundet (Young 2008a, s.23 og 2008b, s.74). I modsætning til kulturaliseret planlægning, er det Youngs formål at aftegne et felt for *kultureret* planlægning der er «... more likely to be community based and is closely related to a civic and public culture that reflects international standards in respect of culture, diversity and human rights...» (Young 2008b, s.77).

Det er Youngs overbevisning, at hvis man grundlæggende medtænker kulturelle ressourcer i alle dele af planlægningsprocessen, kan man mere adækvat adressere presserende samfundsmæssige problemstillinger (Young 2008a, s.41–42, se også Young 2006). Man kan med rette og mere operationelt spørge: Hvem/hvad skal forestå denne «kulturerede» planlægning? Young konkreti-

serer det således: «Planning of a culturized kind is usually undertaken by communities, governments and responsible NGOs, and has inclusive and ethical objectives in mind» (Young 2008b, s.75). Det er altså ikke så væsentligt *hvem*, der har hovedrollen som planlægningsinstans, men det er sigtet med og orienteringen i indsatsen, der er central. Youngs projekt går mere grundlæggende ud på normativt at markere, at planlægningen har (og bør have) et etisk perspektiv og en etisk dimension, der kan sætte fokus på designet af konkrete (mere eller mindre inklusive) planlægningsprocesser og på italesættelsen af, at planlæggere har en etisk og reflektiv forpligtigelse i forhold til hvem, der planlægges for. Og her kan en fokusering på inddragelse af kulturelle ressourcer i forhold til fx udvikling af lokalsamfund, være én åbning.

Youngs arbejde står ikke alene. Bianchinis (2013) position er beslægtet hermed, da han understreger det transformative potentiale i at tænke i *territoriale* fremfor *sektorbaserede* tiltag. I hans tolkning, er noget af det, der adskiller kulturplanlægning fra mere traditionel kulturpolitik, for det første, at kulturpolitikker kan være (for) orienteret mod æstetik og for det andet netop være præget af et sektorsigte. Kulturplanlægningsinitiativer går ifølge Bianchini, i bedste forstand, på tværs af (og forbinder) offentlige, frivillige og private sektorer. Der sigtes på, at kortlægge og mobilisere kulturelle ressourcer til strategisk udvikling af steder og lokaliteter. I den forstand opfordrer kulturplanlægningsinitiativer til «innovation». I Bianchinis udlægning er innovation at forstå som nye samarbejdsflader mellem forskellige sektorer i relation til kulturel produktion (Bianchini 2013, s.378). Dette er ét, i min tolkning, noget udfoldet innovationsbegreb og det bør kvalificeres. Dette gør jeg i det følgende ved at fremskrive en forståelse af social innovation, der hentes fra forskning i byudvikling med særligt sigte på udvikling af «territorier» ud fra en behovsorienteret tilgang og med et klart blik for social retfærdighed (jf. Stevensons pointe ovenfor)².

Litteraturen om og forskningen i social innovation er bred. Den vedbliver at knopskyde og kan ikke tilnærmelsesvist behandles fyldestgørende her (se Andrews & Klein 2010 og særligt Moulaert et al 2013 for et overblik)³. Meget forskning i og litteratur om social innovation hæfter sig ved, at social innovation drejer sig om at udvikle «ideer der virker» i betydningen af at løse hidtil uløste problemer og skabe «social værdi» i en meget bred betydning (se fx

2. Der eksisterer bud på specifikt, at tænke biblioteket som institution ind i byplanlægningen (fx Skot-Hansen, Rasmussen & Hansen 2013) og (langt færre) på eksplicit at situere biblioteket i og i forhold til specifikke kulturplanlægningsstrategier (Boaden 2005). Førstnævnte relaterer dog ikke dette eksplicit til kulturplanlægningsdiskurser med et transformativt sigte på at skabe social retfærdighed og Boaden repræsenterer ét indblik fra én konkret empirisk sammenhæng (Australien), der ikke relateres til de bredere diskussioner indenfor forskningen. Dette er også et argument for netop at gøre dette i nærværende artikel. Der findes lidt mere forskning i strategisk planlægning af biblioteker – denne forskning har et nærmest eksklusivt ledelsessigte og er kun perifært relevant i denne sammenhæng (se dog fx Kostagiolas, Banau & Laskari 2008 og McInnes 2009 for eksempler herpå).
3. Følgende fremstilling bygger på Delica 2011 og Delica 2013:99–114.

Mulgan 2006, Mulgan et al 2007, Mumford 2002 og Phills et al 2008). Det udviklingsprogram, den empiriske analyse nedenfor drejer sig om både udvikler og udfordrer det traditionelle bibliotekskoncept og kan godt ses som et projekt, der skaber «social værdi»⁴. Det er dog væsentligt at udviklingsprojekterne er lokaliseret i en specifik socio-rumlig kontekst (udsatte boligområder), hvorfor det giver god mening, at specificere begrebet social innovation yderligere. Her kommer man til kort, hvis man ikke udvider blikket og hæver sig over mainstream (se fx OECD 2010, der samler en lang række definitioner med mere eller mindre ens indhold). Derfor inspireres jeg af forskellige arbejder af Frank Moulaert og hans europæiske samarbejdspartnere, da de netop udvikler et alternativ til mainstreampositionerne inden for forskning i social innovation.

Det gør de under samlebetegnelsen Integrated Area Development (IAD), der repræsenterer en helhedsorienteret tilgang til territorielt baseret udvikling, der rummer alternativer til mainstream udviklingsmodeller. De gængse modeller er, i Moulaerts tolkning, oftest baseret på top-down styrede strategier og tiltro til markedsmekanismernes omfordeling af samfundsmæssige goder og ressourcer. I IAD optræder social innovation som helt central element. Begrebet anvendes som samlende og strukturerende princip for en ny tilgang til udvikling af europæiske byområder præget af fattigdom (se Moulaert 1992 for et tidligt arbejde, der peger i den retning). Her trækkes på erfaringer fra EU's tredje fattigdomsprogram, der bl.a. arbejdede «multidimensionalt» med bekæmpelse af fattigdom og social eksklusion. Dette multidimensionale, helhedsfokuserede perspektiv skal forstås som en måde at arbejde med sociale eksklusionsprocessers kompleksitet. Ofte rummer sådanne processer flere sammenvævede dimensioner (arbejdsløshed, lavt uddannelsesniveau, ringe boligforhold osv.) og traditionelle sektoropdelte planlægningstiltag har ofte vanskeligt ved at håndtere denne kompleksitet (Andersen 1994, s.11). IAD tilbyder et integrerende, helhedspræget perspektiv på lokalsamfundsudvikling, byplanlægning og generelle strategier til at møde og tilgodese fx beboere nederst i det urbane rums behov («basic human needs») (Moulaert et al 2000, s. 62–73 og Moulaert et al 2005, s.1973).

Moulaerts arbejde udkrystalliseres i en definition på social innovation, der lyder således:

«... social innovation occurs when the mobilisation of social and institutional forces succeeds in bringing about the satisfaction of previously alienated human needs, the relative empowerment of previously silent or excluded social groups through the creation of new 'capabilities', and, ultimately, changes in the existing social – and power – relations towards a

4. Der findes solid empirisk forskning i bibliotekers rolle i forhold til generering og vedligeholdelse af social kapital (der godt kan betragtes som «social værdi») og det er velunderbygget, at biblioteket er en velegnet institution til netop dette (Johnson 2012, Johnson & Griffiths 2009, Vårheim, Steinmo & Ide 2008, Aabø & Audunson 2012 og se Delica 2014 for et samlet litteraturstudie heraf).

more inclusive and democratic governance system» (González, Moulaert og Martinelli 2010, s.54).

Definitionen tjener til at præcisere, at menneskelige «behov» skal forstås såvel materielt (fx økonomiske-, indkomst- og boligmæssige forhold) som socialt og kulturelt (som fx muligheden for at deltage i det lokale politiske liv, etablere arrangementer, hvor ens stemme kan blive hørt, og mere empowermentorienteret at øge muligheden for indflydelse på ens egen tilværelse). Det Moulaert og forskellige kolleger udvikler er grundlæggende et alternativ til markeds – og vækstorienterede udviklingsmodeller, der sætter helt andre elementer i højsædet. De siger: «... *territorial development should be based on a multi-dimensional view of innovation, economic dynamics and community governance*» (Moulaert og Sekia 2003, s.299). Det handler konkret om, at udviklingstiltag skal målrettes forbedring af både andre dele af økonomien (den offentlige sektor, den kulturelle sektor), men også tiltag, der mere direkte påvirker hverdagslivet i områderne (fx i forhold til kulturelle initiativer, der afstedkommer innovationer i sociale relationer). Moulaert og Sekias kritiske diskussion af forskellige territorielt baserede udviklingsmodeller er et vigtigt element i dannelsen af den alternative forståelse af social innovation. I en senere udgivelse præciseres, at et nøgleelement i forhold til kampen for en alternativ, teoretisk indholdsudfyldelse af (social)innovationsbegrebet er:

«...to help define the types of collective action and social transformation which we believe are needed to respond in an appropriate way to situations of exclusion, to situations of need, to situations of desire for improvement of the human condition» (Moulaert, MacCallum og Hillier 2013, s.18–19).

Social innovation i denne variant er altså primært rettet mod initiativer, der sigter mod forbedringen af sociale behov i bunden af samfundet, fx via social mobilisering og indretning af fx lokalsamfundets institutioner, så de kan være responsive over for områdets behov (Moulaert 2010).

Sammenfattende vil jeg påpege, at kulturplanlægning i sin bredeste forstand, på én og samme tid, kan være orienteret mod sociale, økonomiske, urbane og kunstneriske felter og håndtering af behov her indenfor (Evans 2001). Med et så bredt sigte risikerer betydningen af begrebet imidlertid at blive så diffus, at termen tømmes for mening og kulturplanlægning risikerer at «fejle på egne præmisser» (Stevenson 2004). Det gør den også svær at operationalisere – i praksis såvel som forskningsmæssigt. Én mulig forklaring herpå er, at selve definitionen af kulturbegrebet i mange (forskningsmæssige og politisk-administrative) diskurser bliver altomfattende og kommer til at rumme «the entire way of life of a group or collective» (Stevenson 2004, s.120 og Gray 2006). Dette kalder følgelig på en skarpere definition af kulturplanlægning. Til dette formål vil jeg trække på Colin Mercers definition: «... cultural planning is the strategic and integral use of cultural resources in urban and community development» (Mercer 2006, s.6). Det er den forståelse – og Youngs begreb om kulturiseret planlægning, jeg sætter «på arbejde» i forhold til analysen af udvik-

lingsprogrammet nedenfor. Jeg hæfter mig særligt ved, at Young peger på, at skelnen mellem kulturaliseret og kulturiseret planlægning kræver (og inviterer til) yderligere teoretisering (Young 2008b, s.75) og, at kulturiseret planlægning bør være styret af en målsætning om at fremme og muliggøre en «transformativ praksis» (Young 2013b, s.399–400). Young specificerer ikke nærmere, hvad der menes hermed hvorfor jeg via Moulaerts kritiske social innovationsbegreb gjorde netop dette.

OM DET DANSKE UDVIKLINGSPROGRAM OG DE METODISKE OVERVEJELSER

I 2008 fik den danske «Styrelse for Bibliotek og Medier» en projektbevilling fra den såkaldte SATS-pulje på godt 18 millioner d.kr. Disse skulle bruges til både at igangsætte nye og kvalificere allerede igangværende udviklingsprojekter for perioden 2009–2012. Bevillingen blev givet med anknytning til den tidligere regerings program «Lige muligheder – styrkede personlige ressourcer og social sammenhængskraft» (Regeringen 2007). Det centrale mål med bevillingen var, at der skulle etableres medborgercentre med udgangspunkt i lokale biblioteker rundt omkring i udsatte boligområder i Danmark (Fryden Dahl 2011). Interesserede lokalbiblioteker, der gerne ville indgå i et udviklingsforløb muliggjort af en bevilling fra Styrelsens pulje, skulle i ansøgningen sandsynliggøre flere ting for at komme i betragtning til støtte. De vigtigste var:

- At projektet var «forankret» i lokalsamfundet (ud fra tilsagn om samarbejde med forskellige lokale interessenter, foreninger og andre offentlige instanser/institutioner).
- At der var udarbejdet samarbejdsaftaler/partnerskabserklæringer med de relevante kommunale forvaltninger (og altså ikke kun den forvaltning, der traditionelt har ansvar for kultur – og biblioteksområdet, men fx social – og sundhedsforvaltninger).
- At projektet var støttet af kommunalbestyrelsen (bl.a. fordi Styrelsen krævede, at de enkelte kommuner støttede projekterne med 40 % egenbetaling).

Af disse krav fremgår det tydeligt, at projekterne oppefra var tænkt med territorielt baseret sigte. Det var netop ambitionen, at der skulle sættes fokus på både udvikling af lokalsamfund og «social sammenhængskraft» i ligeså høj grad som udvikling af konkrete institutioner (biblioteker). Historisk set blev det nationale udviklingsprogram virkeliggjort på baggrund af lokale erfaringer med at udvikle «community-orienterede» biblioteker i to danske, udsatte boligområder, Gellerup (ved Århus) og Vollsmose (lige uden for Odense) (Andersen og Frandsen 2007; Elbeshausen 2006, 2007 og 2010). Disse to projekter og særligt evalueringen af Community Center Gellerup (CCG) var af stor betydning for, at Styrelsen for Bibliotek og Medier kunne komme igennem med en ansøgning, der i hovedsagen sigtede på «opskalering» af erfaringer fra de to pionerprojekter. I det nævnte regeringsprogram hedder det således:

«Erfaringer fra Gellerup-området i Århus viser, at biblioteker spiller en central rolle i forhold til at skabe kulturelle og sociale samlingspunkter i udsatte boligområder. Biblioteket kan danne rammen om en helhedsorienteret indsats med en lang række tilbud. Der er både mulighed for faglig læring, socialt samvær og rådgivning om fx sundhed, bolig, beskæftigelse og familieforhold.» (Regeringen 2007, s.21).

SATS-puljebevillingen blev dermed givet særligt på baggrund af erfaringer med at transformere klassiske bibliotekariske services og ydelser knyttet til Gellerup Bibliotek. Disse skulle nu i højere grad afspejle en vifte af services målrettet områdets beboeres forskellige sociale, kulturelle såvel som læringsprægede behov. Den sociokulturelle ramme, denne udviklingsproces foregår i, er udsatte boligområder. Dvs. områder med høj koncentration af beboere i marginale positioner: der er mange uden tilknytning til arbejdsmarkedet, hustandsindkomst og uddannelsesniveaue er relativt lavt og der er en stor andel af børn og unge. Det er med andre ord et særligt territorielt baggrundstæppe, hvor inden for biblioteket søges transformeret til et medborgercenter. Udviklingen af Gellerup Bibliotek til Community Center Gellerup (CCG), var et pionerprojekt i denne sammenhæng. CCG gennemgik en transformationsproces, der kan ses som et eksempel på, at man gradvist orienterer ydelser og services efter forskellige behov i lokalområdet og ikke hovedsageligt efter fx den fysiske samling af materialer. Det væsentlige er, at udviklingen af CCG ikke var et spørgsmål om enten-eller, altså enten fokus på samling eller fokus på borgernes forskellige (sociokulturelle) behov og potentialer. Der var tværtimod en klar ambition om en holistisk «både – og orientering» i bibliotekets indsatser (Andersen og Frandsen 2007, Andersen, Delica og Frandsen 2013). Der er her tale om resultatet af et kulturplanlægningsinitiativ, der netop rækker ud over en snæver, sektorfokuseret kulturpolitik. Dette bestyrkes af Styrelsen for Bibliotek og Mediers udlægning af hvad et medborgercenter er:

«Et medborgercenter er bibliotek, rådgivning og læring under samme tag. Det er et uformelt og tværsektorielt center med aktiviteter, der dels fungerer som en udvidet borgerservice og dels som et kulturelt og socialt samlingspunkt i nærmiljøet. I medborgercentre gives åbne, anonyme tilbud, der ikke fremstår som et tilbud fra de sociale myndigheder, men derimod tager udgangspunkt i bibliotekets status som et frirum». (Frydendahl 2011, s.16).

Det, der er vigtigt her, er, at der på mange måder er et dobbeltsigte i projekterne set fra Styrelsens side. Styrelsen ser, for det første, erfaringerne fra udviklingsprojekterne som muligt svar på nogle af de udfordringer bibliotekssektoren står overfor i en periode, hvor der både er økonomiske sparerunder i de danske kommuner, og hvor der opleves faldende udlån af fysiske materialer. For det andet, at der her lægges eksplicit vægt på, at man med disse projekter ønsker at udvikle kulturelle og sociale samlingspunkter i (og for) de udsatte boligområder. Konkret blev der i perioden 2008–2011 igangsat 16 udviklingsprojekter geografisk spredt ud over forskellige udsatte boligområder i Danmark og den grundlæggende ambition var altså både institutions – og lokalsamfundsudvik-

ling. Det var at udvikle en hybrid organisatorisk ramme, der alt efter lokalområdet, skulle eksperimentere med metoder og praksisser i forhold til screening/mapping af lokalområdernes behov, og så løbende arbejde på at disse behov skulle afspejles i tiltag og indsatser. Dette implicerede ofte både samarbejde på tværs (af faggrupper, professioner, sektorer og forvaltningssøjler), en god del «trial and error» i innovationens tegn og altså en grundlæggende lokalsamfundsorientering i det daglige arbejde – alt dette fik jeg syn for da jeg fungerede som følgeforsker på udviklingsprojekterne i tre år⁵.

Om følgeforskningens udfordringer

Det empiriske grundlag for analysen nedenfor, er blevet til på baggrund af min rolle som følgeforsker på og evaluator af udviklingsprojektet. Undervejs har jeg lavet 8 kvalitative interview med medarbejdere i medborgercentrene, udført 3 ugers deltagende observation på tre forskellige medborgercentre, lavet to fokusgruppeinterviews med 5 projektledere i hver fokusgruppe samt, og ikke mindst, deltaget i alle workshops og seminarer, som den danske Biblioteksstyrelse faciliterede for medarbejdere, interessenter, kommunale – og boligsociale stakeholders (se Delica 2013, Delica og Nilsson 2012 og Delica og Elbeshausen 2013 for bredere perspektiver herpå). Der er en lang række metodiske udfordringer og dilemmaer forbundet med at indtage (og blive sat i) forskellige roller som forsker og dette har naturligvis epistemologisk betydning for vidensgrundlaget for denne artikel. Særligt vigtig er udfordringen i at manøvrere mellem nærhed og distance og i forlængelse heraf, at overveje hvordan man kan behandle ens analysegenstand kritisk *samtidig* med, at man gennem længere tid har været tæt på den (følgende bygger på og udvider refleksioner fra Delica 2013).

I antropologisk og etnografisk (metode)litteratur diskuteres netop forholdet mellem nærhed og distance i relationen mellem forsker og forskningsobjekt (se fx Krogstrup & Kristiansen 1999, Prieur 2002 og Thågaard 2004). Konkret arbejdede jeg hermed via en løbende pendulering mellem at være helt tæt på praksis – på det daglige liv og arbejde i centrene – og at have en mere tilbagetrukket rolle som «skrivebordsforsker». Ulempen ved at komme (for) tæt på, er at man som forsker, er i overhængende fare for at smelte sammen med sit studieobjekt og derved bliver det nærmest umuligt, at behandle genstanden kritisk. Omvendt er ulempen ved alene at betragte genstanden udefra, at man ikke formår at etablere empirisk dybde i analysearbejdet. Jeg har, også af analysestrategiske grunde, skiftet mellem mange roller i forskningsforløbet. Jeg

5. Der findes lignende programmer internationalt set og jeg vil fremhæve det Canadiske «Working Together Project» (2008), hvori, man netop forsøgte at udvikle biblioteker, til at være lokalsamfundets knudepunkt og reelt være for alle (se også Williment 2009). Desuden er der det britiske program «Framework for the Future», der udmærker sig ved at lægge stor vægt på bibliotekernes rolle i og potentiale for at aktivt og i praksis at arbejde med social inklusion og social retfærdighed i lokalområdet (se DCMS 2003 og Pateman & Williment 2013). Jeg har andetsteds analyseret disse programmer og vil ikke komme nærmere ind på dem her (se Delica & Elbeshausen 2016).

har hovedsageligt været forsker, men jeg har også haft en noget mere hybrid funktion i og med, at jeg fungerede som evaluator af det nationale projekt (herunder var jeg også facilitator (og oplægsholder) ved seminarer og workshops i regi af projektet og i blandt sparringspartner for projektlederne på de lokale udviklingsprojekter). Disse mange rolleskift har naturligvis havde implikationer for dataproduktionen og min erkendelsesproces. Sociologen Hanne Warming taler direkte om «erkendelse gennem indlevelse» og «vekslen mellem forskellige deltagelsespositioner» som metodisk angrebsvinkel i observationsstudier. Jeg vil i tråd hermed påpege, at de forskellige roller har givet mig anledning til (konstruktionen af) forskellige typer af erkendelse (Warming 2005:159ff). I mit tilfælde og med min sammensatte forskerrolle betød det, at jeg overvejende nærmede mig «praksis» (medborgercenterarbejdet) «indefra» (bl.a. på baggrund af mine deltagende observationer). Omvendt betød min rolle som «sparringspartner», at jeg fik en bred og generel viden om udfordringer i medborgercenterarbejdet via forskellige medarbejdere og projektledere. Jeg var, med andre ord, i farezonen for at komme for tæt på og som forsker havde jeg behov for, at forholde mig kritisk reflektivt til udviklingsprojekterne for ikke blive for «opslugt» af dem. En konkret måde jeg gjorde dette på, var via et kritisk og historisk blik på den danske kulturstyrelses praksis med at udvikle fx bibliotekerne via konkurrenceudsatte projektmidler – hvilket medborgercenterprojekterne jo selv var eksempler på. Via et historisk perspektiv på de aktuelle udviklingsprojekter kunne jeg sætte spørgsmålstejn til det, for styrelsen, selvfølgelig og naturaliserede i denne udviklingsmodus (Se Delica 2013:201–225). Dette vender jeg kort tilbage til i den afsluttende diskussion i denne artikel.

Analysestrategi

Jeg vil kondensere «kulturplanlægning», ud fra det felt jeg optegnede ovenfor, til at det handler, om at planlægge efter og adressere folks behov (Ghilardi & Bianchini), at stille skarpt på «kulturerisering» som etisk-reflektivt moment i planlægningsprocesser (Young), at arbejde tværgående og territorielt baseret (Bianchini) og generelt at inddrage «kulturelle ressourcer» og kulturelle institutioner i planlægningen (Mercer). Bianchini, gør en dyd ud af at pointere, at kulturplanlægning ikke handler om at «planlægge kultur», men nærmere at udvikle en kultursensitiv tilgang til planlægning og simpelthen skabe «a way of thinking culturally and even artistically about public policy» (Bianchini 2013, s.387, se også Bianchini og Ghilardi 2007). Dette kan forekomme noget abstrakt, men Bianchini og Ghilardi konkretiserer faktisk dette i nogle delelementer, der både er metodisk relevante og kan udstikke retningslinjer for kulturplanlægning i praksis. Det handler om 1) at forstå og fokusere på folks behov, opfattelser og drømme (aspirations), 2) at udfordre taget-for-givet viden (fx om et område), 3) at tænke kreativt om et områdes ressourcer og 4) at forsøge at vende svagheder til styrker (det kunne være i forhold til at se på marginaliserede borgers ressourcer) (Bianchini og Ghilardi 2007, s.5). Disse fokuspunkter tager jeg med som struktureringspunkter i forhold til analysen af udviklingsprogrammet nedenfor. Hertil ligger jeg, perspektiver, der trækker på

Moulaerts kritiske social innovationsbegreb. Dette fordi det bidrager til at kvalificere det vage innovationsbegreb i kulturplanlægningslitteraturen og forbi det kan skærpe blikket for, hvad der sker i praksis i udviklingsprojekterne. I det følgende afsnit zoomer jeg ind på, hvordan de lokale projekter har arbejdet med disse elementer i det daglige arbejde og vil eksplicit fastholde et analytisk perspektiv, der ser på praksisser og initiativer på tværs af de 16 projekter, som de udvikledes gennem deres respektive projektperioder.

KULTURPLANLÆGNING SOM SOCIAL-KULTUREL INNOVATION I PRAKSIS

Jeg vil, inspireret af de fikspunkter, jeg har trukket ud af kulturplanlægningslitteraturen ovenfor som analysens omdrejningspunkter, se særligt på projekternes: 1) måder at arbejde med behovsorientering, 2) måder at anvende medborgercentre som kulturelle ressourcer (som frirum) og endelig 3) hvordan man i centrene har arbejdet på tværs af forskellige politikområder og sektoropdelinger.

Behovsorientering og innovation i sociale relationer

Helt grundlæggende blev udviklingsprojekterne igangsat både ud fra en ide om, at de kunne være en tiltrængt platform for en helhedsorienteret indsats i forhold til en lang række tilbud (oplysning, læring, rådgivning og vejledning) – dette bl.a. baseret på en evaluering af det tidligere lignende udviklingsprojekt (Andersen og Frandsen 2007). Én ting er dog mere eller mindre visionsprægede udmeldinger i et program vedtaget på det politiske niveau – noget andet er, hvordan de enkelte lokale projekter har oversat disse udmeldinger og arbejdet med at konkretisere «helhedsorienterede indsatser» på områdeniveauet. Hvordan har man fx håndteret, at ambitionen var, at udvikle indsatser, der bedre kunne afspejle lokalsamfundets egenart og borgernes diverse behov – ikke bare for kulturel oplysning, men også af mere social karakter? Og hvad sker der, når man forlader den klassiske bibliotekstanke og åbner for nye indsatser, faggrupper og borgere?

Set på tværs af udviklingsprojekterne, er det markant, at bibliotekets karakter af frirum, hvori borgerne kan være både anonyme og ikke mindst fri for myndighedsudøvende funktioner, har en appel til borgere med forskellige former for marginaliseringsproblematikker. Det kan være manglende tilknytning til arbejdsmarkedet, sprogvanskeligheder, dårlig økonomi osv. – problemer, der i særlig grad koncentrerer i de udsatte boligområder – og som gør brugerne af medborgercentre særligt sårbare og udsatte. Dette sætter sit præg på dagligdagen i centrene. En projektleder fortæller blandt andet følgende om hvad der kendetegner de behov, brugerne af medborgercentre kommer til hende med:

«Folk de kommer jo dæleme [og] fortæller om deres problemer meget. Det er meget også problemløsning, altså også på personligt plan. Hvis de er

tosprogede, så har de fået et eller andet brev ind ad døren fra læge, fra det offentlige, men de forstår ikke hvad der står, og jeg gør næsten heller ikke. Men så gør jeg mit bedste, for at prøve og forklare dem det. Sådan en opgave har jeg».

Her er det tydeligt, at de behov, der præger det daglige arbejde med brugerne langt fra kun handler om de traditionelle bibliotekariske services (som litteratur – og kulturformidling), men netop afspejler den hverdag og den virkelighed borgerne har. På den måde så man rigtigt på det mere strategiske planlægningsniveau i formuleringen af udviklingsprogrammet: der var behov for en samlende enhed, der kunne arbejde med borgernes henvendelser på tværs af faggrupperne og forvaltningsopdelinger og fx hjælpe dem med ret adressat på deres henvendelser. I denne forstand er der også på det lokale niveau tale om, at det rum, der etableres i medborgercentre muliggør «innovationer i sociale relationer» – der skabes netop og qua bibliotekets åbne karakter et «frirum» fri for sanktionsmuligheder og systemisk myndighedsudøvelse. Dette rummer potentiale i forhold til at «nå» borgere, der ellers ikke ville benytte sig af tilbud på biblioteket. I forlængelse heraf, er det værd at bemærke, at man på tværs af medborgercentreprojekterne netop har oplevet at dele af borgergruppen har en udpræget mistro til «systemet», til «kommunen», hvorfor det giver borgerne et incitament til at henvende sig på de biblioteksbaserede medborgercentre, der betragtes som «neutrale» og trygge (fri for kontrollerende sagsbehandlere fx). Som et sted man kan komme og få «hverdagsrådgivning» uden at skulle stå ansigt til ansigt med de dele af den offentlige forvaltning, der fx har med understøttelse, dagpenge eller afklaring af arbejdsmarkedsparathed at gøre (Delica & Nilsson 2012). Det folder jeg mere ud i det følgende.

Frirum i dobbelt betydning – et resultat af etisk sensitiv kulturplanlægning?

I de observationsstudier, der var en del af det empiriske design i undersøgelsen, fulgte jeg projektlederen på ét af udviklingsprojekterne Nina i hendes daglige arbejde. Hun lagde meget vægt på styrken i, at hun af områdets beboere netop ikke blev opfattet som en «kommunedame». Hun var én, man kan gå til uden at møde en løftet pegefinger eller at frygte en eller anden form for sanktion. På denne måde repræsenterer hun (og de andre medarbejdere), set fra borgernes side, en alternativ måde at levere «offentlige services» og informationer på set i relation til fx borgerhenvendelser på rådhuset eller i jobcenteret. Det er her vigtigt at påpege, at medarbejderne i medborgercentre ikke er autoriserede til at sagsbehandle, men de kan hjælpe folk videre – de bliver facilitatorer fremfor myndighedspersoner. De biblioteksbaserede medborgercentre har denne frirumskarakter i en dobbelt betydning – både set fra borgernes perspektiv, men også fra de ansattes. Dette er markant i et interview med Tahir, der er uddannet socialrådgiver og arbejder med uvildig rådgivning og vejledning i ét af medborgercentre. Han er meget bevidst om, at medborgercenterrammen giver ham nogle frihedsgrader i forhold til at agere anderledes som socialrådgiver, end han ville kunne som ansat i en kommunal forvaltning. Det er i med-

borgercenteret, han kan lave «rigtigt socialt arbejde» uden at gå på kompromis med sin faglige stolthed. Han udtrykker det sådan her:

«Interviewer: Men du snakker om, at du ikke var sikker på, at du kunne forfølge din drøm i en kommunal forvaltning eller ...?»

Tahir: Det er fordi, man hører og ser og føler, og føler også at politik og de nye stramninger og lukning og alle de her spiller en stor rolle i hvor meget man kan lægge ud og hvor meget man er indskrænket eller hvor lille rum man har i forhold til og behandle og sager og være den som man er. Og så har jeg tænkt på at jeg ikke kan være mig selv.

Interviewer: Med sådan et job?

Tahir: Ja. Fordi jeg kommer til at sanktionere, jeg kommer til at træde over folks tæer og det kan være det ikke er med vilje, men jeg, det bliver pålagt at jeg skal gøre det. Men jeg vil finde noget der er, som der er rigtigt socialt arbejde»

Her skelner Tahir markant mellem det at være socialrådgiver i en kommunal socialforvaltning og det at arbejde som sådan i medborgercentret. Det er tydeligt, at det for ham muliggør, at han kan være socialrådgiver, som han helst vil. Knyttet dette til forståelsen af social innovation, som den kort blev skrevet frem ovenfor, er det oplagt, at der i takt med udviklingen af medborgercentre *er* etableret et nyt mulighedsskabende rum, forstået som en organisatorisk innovativ platform, der med sit særlige miks af forskellige funktioner samlet set tilfører de udsatte boligområder institutionel kapacitet til at aflæse sociale behov og handle på borgenes mangeartede henvendelser. Man kan for *det første* se disse sociale innovationer i de mange «én-til-én» situationer, hvor de ansatte, som Tahir, hjælper en borger fx i forhold til en skrivelse fra kommunen, med at opdele en elregning i mere overkommelige rater eller noget tredje. For *det andet* kan man se den sociale innovation mere kollektivt rettet i de tilfælde medborgercentre faciliterer aktiviteter (og tilbyder rammer), der sigter på at hjælpe til kollektive organiseringer i de udsatte boligområder. I og med, at man som medborgercenter ofte råder over faciliteter, der kan stilles til rådighed for borgerne, uden at de skal finde pengepungen frem, er det et sted man kan få lov at anvende til borgermøder, politiske debatter og kulturelle arrangementer. Den store mængde aktiviteter i medborgercentre peger på et nærmest universelt behov for konkrete faciliteter (gratis mødesteder, rum til afholdelse af arrangementer, computere osv.) og i mange tilfælde også for «fagpersoner» til at koordinere disse og vurdere, om de er bæredygtige på længere sigt. Man kan også tolke disse varierede måder at bruge rummet på som direkte resultat af den åbenhed, der fra starten af har været i planlægningen af projekterne – en åbenhed, der er muliggjort af «kultureret» planlægning, fordi man netop er sensitiv overfor lokale hensyn og behov og formår at inddrage dette i det daglige arbejde. Mange af de aktiviteter, der blev mulige i løbet af projektperioden, foregår i et samspil mellem forskellige faggrupper og med forskellige organisatoriske ophæng i forskellige forvaltninger. Dette tværgående element, vil jeg folde ud i det kommende afsnit.

Territorielt fokuseret kulturplanlægning: på tværs i praksis

Den hybride medborgercenterramme lægger op til samarbejde på tværs. *En dimension* af dette er samarbejde, der overskrider faggrænser og professioner. De ansatte i de biblioteksbase­rede medborgercentre er fortrinsvis bibliotekarer, men i takt med projekternes fremdrift arbejdede bibliotekar­erne i stigende omfang sammen med socialrådgivere, pædagoger, boligsociale medarbejdere, SSP-medarbejdere, frivillige (lektiehjælpere fx) osv. Dette kan ses som et eksempel på den helhedsprægede indsats i arbejdet med borgerne; hvis man skal kunne hjælpe borgere med komplekse problemstillinger og ikke mindst tilbyde rådgivning og vejledning, der møder borgeren på andre måder, end de bliver mødt andre steder i den offentlige sektors institutioner (i jobcentre, på socialforvaltningerne osv.), har det været nødvendigt at etablere disse samarbejdsrelationer. *En anden dimension* er samarbejde på tværs af institutioner. De biblioteksbase­rede medborgercentre indgik i projektperioden løbende samarbejder, på tværs af både eksisterende offentlige institutioner, men også på tværs af den offentlige og den frivillige sektor. Som eksempel arbejdedes der flere steder med udviklingen af forskellige rådgivnings – og vejledningstilbud, der simpelthen finder sted i biblioteksrummet. Her kan boligområdets borgere fx få uvildig rådgivning i form af hjælp til at forstå kommunale skrivelser, skattelovgivning, dagpengeregler osv. og hjælp til selv at skrive breve til offentlige myndigheder. Der er med andre ord tale om en kombineret ombudsmands- og bisidderfunktion, med armslængde afstand til formelle offentlige instanser. I visse af projekterne blev der også etableret regulær retshjælp. Samarbejdspartnere for medborgercentre­ne har i denne forbindelse fx været frivillige borgere fra lokalområdet, Dansk Flygtningehjælp, Røde Kors eller andre NGO'er. *En tredje og sidste dimension* omhandler de aktiviteter medborgercentre­ne igangsætter. Aktiviteterne bryder med/går på tværs af forskellige skalaer, idet de åbner medborgercentre og de boligområder, de er lokaliseret i, for et bredere publikum. Eksempler herpå er mange af de læringsprægede aktiviteter (IT-kurser, CV-skrivning, SMS-kurser, fælles avis­læsning), der tiltrækker borgere fra tilgrænsende boligområder/andre kom­muner, hvorved der skabes platforme for «grænseoverskridende» kulturmøder på tværs af etnicitet, køn, alder og geografi. Potentielt bidrager dette også til at mindske det, den fransk-amerikanske sociolog Loic Wacquant betegner som et «territorielt stigma» – et stigma, der opstår på baggrund af de negative værditilskrivninger om verdenen (særligt medierne) hæfter på visse (udsatte) boligområder (Wacquant 2013).

Som afrunding vil jeg fremhæve, at udviklingsprojekterne *også* var præget af midlertidighed af den simple grund, at der var tale om udvikling via tidsbe­grænsede projektmidler. Dette skaber en markant ambivalens for de involverede i projekterne – særligt dem, der er ansat på projektmidler og dermed er under pres for hurtigt at vise resultater, der kan måles, så man kan vise effekten af anstrengelserne op ad til i det kommunale politiske system. Det er et vanskeligt arbejdsvilkår al den stund, at projektmidlerne blev givet til et program, der ville ændre på noget så sejlivet som den sociale arv (Regeringen 2007). Om der rent faktisk blev etableret langtidsholdbare og bæredygtige løsninger på

baggrund af projektet er vanskeligt at sige (og måle), men det tydeligt, at der blev afprøvet og udviklet innovative, hybride organiseringsformer. Organiseringsformer muliggjort af en reflektiv top-down kulturplanlægning så tilpas åben for lokale forsøg, at der blev tegnet nye udviklingsspor for biblioteket som kulturinstitution. Det vel og mærke i en tid, hvor biblioteket var (og er) under konstant pres for nedskæringer og lukninger.

OPSAMLING: KULTURISERET PLANLÆGNING SOM SOCIAL INNOVATIV OMRÅDE- OG INSTITUTIONSUDVIKLING

Ovenfor har jeg diskuteret, hvordan udviklingsprojektet «fra bibliotek til medborgercenter» kan ses som kulturplanlægning med territorielt sigte og som et tiltag, der netop har en bred ambition om at adressere ikke opfyldte socio-kulturelle behov, de steder, hvor centrene er lokaliseret. Det er et udtryk for «kultureret planlægning», da det i praksis muliggør overskridelse af sektoropdelinger og geografisk opdelte områder. Dermed er der ikke tale om endnu et traditionelt biblioteks – eller kulturpolitisk fremstød med snævert, sektorspecifikt sigte. De indblik fra praksis, jeg hæftede mig ved – bl.a. Tahirs fortælling om at kunne udføre «rigtigt socialt arbejde», peger også på, at projekterne muliggør sociale innovationer med potentiale til at hjælpe borgere i forskellige marginale positioner. Omvendt rummer projekter som udviklingsprogrammet analyseret i denne artikel den helt grundlæggende og markante udfordring, at de ofte muliggøres af tidsbegrænsede og konkurrenceudsatte midler. Denne projektøkonomi frigiver innovationskraft på den korte bane, men kan ligeså vel fungere som stopklods for indsatsernes fremdrift og bevirke et fokus på kortsigtede delprojekter, der kan vise «effekt». Social innovation i Moulaerts variant muliggøres af en stat, der både fungerer som igangsætter og tør promoverer et langsigtet perspektiv:

«Social innovation (...) is a slow process. As our case studies have shown, whatever the mobilising grievance, in order to unfold and leave a durable trace, social innovation needs reliable funding and supportive institutional space» (Martinelli, Moulaert & González 2010:218).

Staten er helt central som organisatorisk rygrad og garant for startmidler – men staten kan også være så fokuseret på hurtige afkast, at det går ud over de mere langsigtede, bæredygtige løsninger. Kulturplanlægning er naturligvis ikke et tryllemiddel i denne sammenhæng, og det er forfejlet at tro, at man alene via specifikke kulturelle institutioner og mobilisering af bredere kulturelle ressourcer mere generelt kan løse allehånde sociale, økonomiske og kulturelle udfordringer i og for den postindustrielle by (som Connelly 2013 også er inde på). På den anden side viser analysen, at kulturelle institutioner, her biblioteker som medborgercentre, *kan* spille en væsentlig rolle på det lokale niveau, hvis de via reflektiv, kultureret planlægning gives manøvrerum til at eksperimentere. Hvis de lokalt baserede kulturinstitutioner udvikles til hybrider, vil de have et enormt potentiale til både at blive en strategisk ressource for (kul-

tur)planlæggere og borgere med sammensatte socio-kulturelle behov. Dette kræver dog, at disse fremadrettet tænkes langt mere eksplicit ind i konkrete byudviklingsstrategier (Kovacs 2011) og det står som en åben invitation til (kultur)forskningen, at tage den tværfaglige udfordring op og i dybden analyserer kompleksiteten i sådanne hybride organiseringer.

REFERENCER:

- Andersen, John (1994): Erfaringer med EU's tredje fattigdomsprogram i Danmark. *Social Kritik* nr. 34. S.9–21.
- Andersen, John & Frandsen, Martin (red.) (2007): *Fra bibliotek til lokalsamfundscenter. Evaluering af Community Center Gellerup*.
- Andersen, John, Delica, Kristian & Frandsen, Martin (2013): «From «book container» to community centre. I: *International Handbook on Social Innovation*». red. / Frank Moulaert ; Dianne MacCallum ; Abid Mehmood ; Abdel Hamdouch. Edward Elgar Publishing, 2013. S. 197–207.
- Andrew, Caroline & Klein, Jean Louis (2010): *Social Innovation: What is it and why is it important to understand it better*. Report prepared for the Ontario Ministry of Research and Innovation. CRISES, Quebec
- Aabø, S & Audunson, R (2012): «Use of library Space and the Library as a Place». *Library & Information Science Research*, 34 (2), s. 138–149.
- Bianchini, Franco (2013): «Cultural Planning and Its Interpretations». I Young & Stevenson (red). *The Ashgate Research Companion to Planning and Culture*. Ashgate. S. 377–392.
- Bianchini, Franco & Landry, Charles (1995): *The Creative City*. London: Demos
- Bianchini, Franco. & Ghilardi, Lia (2007): «Thinking culturally about place. Place Branding and Public Diplomacy». Vol. 3, Nr. 4. Palgrave Journals. S. 280–286.
- Boaden, Sue (2005): «Building Public Library Community Connections through Cultural Planning». *Australasian Public Libraries and Information Services*, Vol. 18, No. 1.
- Bucieck, Keld & Jensen, Hanne Louise (2007): «Kulturpolitik og erindringsarbejde». i A Jensen, J Andersen, OE Hansen & K Aagaard Nielsen (red), *Planlægning i teori og praksis: Et tværfagligt perspektiv*. Roskilde Universitetsforlag, Roskilde. S. 268–288.
- Connelly, Mark Gerard (2013): «The 'Liverpool model(s)': cultural planning, Liverpool and Capital of Culture 2008». *International Journal of Cultural Policy*, Vol. 19, No 2, s. 161–180.
- Delica, Kristian (2011): «Social innovation og områdebaserede indsatser – mod en kritisk social videnskab om innovation». I Vøxted, Søren & Christensen, Catharina Juul (red.): *Innovation og entreprenørskab*. Hans Reitzels Forlag, København.
- Delica, Kristian Nagel (2013): *Biblioteksbaserede medborgercentre i udsatte boligområder – om praksisformer, strategier og social innovation i arbejdet med avanceret marginalitet*. Ph.d. afhandling, ENSPAC, RUC
- Delica, Kristian Nagel (2014): «Biblioteker og social kapital – et diskuterende litteraturstudie af nyere forskning». *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling*, Vol. 2, Nr. 2, s. 33–44.
- Delica, Kristian & Nilsson, Ida (2012): *Medborgercentre – et fremtidigt bibliotekskoncept*. Kulturstyrelsen.
- Delica, Kristian Nagel & Elbeshausen, Hans (2013): «Socio-Cultural Innovation by and through Public Libraries in Disadvantaged Neighborhoods in Denmark: Concepts and Practices». *Information Research*, 18 (3).
- Delica, Kristian Nagel & Elbeshausen, Hans (2015): «The Social Library in three Contexts: Programs and Perspectives». *Journal of Librarianship and Information Science*. E-pub ahead of print. 31 dec. 2015

- Department of Culture Media and Sport (DCMS) (2003): Framework for the future: Libraries, learning and information in the next decade. http://www.healthlinklibraries.co.uk/pdf/Framework_for_the_Futures.pdf. Accessed 30.8.2015
- Elbeshausen, Hans (2006): Viden i dialog. Empowerment i bibliotekets åbne og lukkede læringsrum. Danmarks Biblioteksskole.
- Elbeshausen, Hans (2007): «Folkebiblioteker og den åbne læring. Viden i dialog». Dansk Biblioteksforskning årg. 3, nr.3.S. 29–40.
- Elbeshausen, Hans (2010): Eksperimentarium for integration. Evaluering. Kompetenceudvikling mellem videndeling og den udforskende læring. Odense Centralbibliotek, IVA og Styrelsen for Bibliotek og Medier.
- Evans, Graeme (2001): Cultural planning, an urban renaissance. Routledge.
- Frydendahl, Inger (2011): «Medborgercentre er fremtidens filialer». I Bibliotek og Medier 2011:2. Styrelsen for Bibliotek og Medier, København. S.16.
- Ghilardi, Lia (2001): «Cultural Planning and Cultural Diversity». In Bennett, T. (ed). Differing Diversities: Cultural Policy and Cultural Diversity. Council of Europe Publications. S. 123–135.
- Gibson, Lisanne & Stevenson, Deborah (2004): «Urban Space and the Uses of Culture». Introduction to special issue. International Journal of Cultural Policy. Volume 10, Issue 1, S.1–4.
- Gray, Clive (2006): «Managing the Unmanageable: The Politics of Cultural Planning». Public Policy and Administration. Vol. 21, no. 2, S. 101–113.
- Johnson, CA (2012): «How do public libraries create social capital? An analysis of interactions between library staff and patrons». Library & Information Science Research, 34 (1), s. 52–62.
- Johnson, CA & Griffis, MR (2009): «A Place Where Everybody Nows Your Name? Investigating the Relationship between Public Libraries and Social Capital». The Canadian Journal of Information and Library Science, 33 (3–4), s. 159–191.
- Kostagiolas, Petros A., Banou, Christina & Evangelia?Maria Laskari (2008): «Strategic planning and management for the public libraries: The case of Greek central public libraries». Library Management. Vol 30. nr. 4/5, s. 253–265.
- Kovacs, Jason F (2011): «Cultural planning in Ontario, Canada: arts policy or more?» International Journal of Cultural Policy. Vol. 17, nr. 3. S. 321–340.
- Kristiansen, Søren & Krogstrup, Hanne Kathrine (1999): Deltagende observation. Introduktion til en forskningsmetodik. Hans Reitzels Forlag, København.
- Landry, Charles (2000): The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators, Earthscan, London
- Martinelli, Flavia, Moulaert, Frank & González, Sara (2010): «Creatively designing urban futures: a Transversal analysis of socially innovative initiatives». I Moulaert, Frank, Martinelli, Flavia, Swyngedouw, Erik & González, Sara (red.): Can Neighbourhoods Save the City? Community Development and Social Innovation. Routledge, London. S. 198–218.
- McInnes, Sally (2009): «Strategic Plans and National Libraries: Planning within a Changing Context». Alexandria Vol. 21. Nr.3. S. 41–54.
- Mercer, Colin (2006): Cultural planning for urban development and creative cities. Available at http://www.culturalplanningoresund.net/PDF_activities/maj06/Shanghai_cultural_planning_paper.pdf
- Moulaert, Frank (2010): «Social innovation and community development. Concepts, theories and challenges» in Moulaert, Frank., Martinelli, Flavia., Swyngedouw, Eric. & González, Sara. (eds.). Can Neighbourhoods Save the City? Community Development and Social Innovation. Routledge. S. 4–16.
- Moulaert, Frank et al (1992): Local Development Strategies in Economically Disintegrated

- Areas: a Pro-Active Strategy against Poverty in the European Community. Lille-Athens, intermediate report for the European Commission, DG V
- Moulaert, Frank et al (2000). *Globalization and Integrated Area Development in European Cities*. Oxford University Press.
- Moulaert, Frank & Sekia, Farid (2003): «Territorial Innovation Models: A Critical Survey». *Regional Studies*, Vol. 37.3, s. 289–302.
- Moulaert, Frank, Martinelli, Flavia, Swyngedouw, Eric & González, Sara (2005): «Towards Alternative Model(s) of Local Innovation». *Urban Studies* Vol. 42, No 11, s. 1969–1990.
- Moulaert, Frank, MacCallum, Diane & Hillier, Jean (2013): «Social Innovation: intuition, precept, concept, theory and practice.» In *The International Handbook on Social Innovation: Collective Action, Social Learning, and Transdisciplinary Research*, ed. Frank Moulaert, Diana MacCallum, Abid Mehmood, Abdelillah Hamdouch., United Kingdom: Edward Elgar Publishing. S. 13–24.
- Mulgan, Geof (2006): «The Process of Social Innovation». *Innovations*. Spring 2006. S.145–162.
- Mulgan, Geof. et. all. (2007): «Social Innovation: what is it, why it matters, how it can be accelerated». The Young Foundation.
- Mumford, Michael D. (2002): «Social Innovation: Ten Cases From Benjamin Franklin». *Creativity Research Journal*. Vol. 14, No. 2, s. 253–266.
- OECD (2010): *SME's, Entrepreneurship and Innovation*. OECD Studies on SME's and Entrepreneurship. OECD-ilibrary.org.
- Pateman, M. J., & Williment, M. K. (2013): «Developing community-led public libraries: Evidence from the UK and Canada». Ashgate Publishing, Ltd
- Phills Jr, James A, Deiglmeier, Kriss, & Miller, Dale T (2008): «Rediscovering social innovation». *Stanford Social Innovation Review*, fall 2008.
- Prieur, Annick (2002): «At sætte sig i en andens sted – en diskussion af nærhed, afstand og feltarbejde.» I Hviid Jacobsen, Michael, Kristiansen, Søren & Prieur, Annick (red.): *Liv, fortælling, tekst – Strejftog i kvalitativ sociologi*. Aalborg Universitetsforlag, Aalborg.
- Singh, Sandra & DeFaveri, Anette (2008): «Working together project: Community-led libraries toolkit! Human Resources and Social Development Canada». Lokaliseret 16.7. 2013 på: http://www.librariesincommunities.ca/resources/Community-Led_Libraries_Toolkit.pdf
- Regeringen 2007: *Lige muligheder: styrkede personlige ressourcer og social sammenhængskraft*. Schultz Grafisk
- Stevenson, Deborah (2004): «Civic Gold Rush. Cultural planning and the politics of the Third Way». *International Journal of Cultural Policy*. Vol. 10, Issue 1, S. 119–131.
- Stevenson, Deborah (2005): «Cultural planning in Australia: texts and contexts». *Journal of Arts Management, Law and Society*, vol. 35, no. 1, s. 36–48.
- Stevenson, Deborah (2013): «Culture, Planning, Citizenship». I Young & Stevenson (red). *The Ashgate Research Companion to Planning and Culture*. Ashgate. S. 155–70.
- Styrelsen for Bibliotek og Medier (2010): *Folkebibliotekerne i vidensamfundet. Rapport fra Udvalget om folkebibliotekerne i vidensamfundet*. Styrelsen for Bibliotek og Medier, C.S. Grafisk.
- Thagaard, Tove (2004): *Systematik og indlevelse: en indføring i kvalitativ metode*. Akademisk Forlag, København.
- Young, Greg (2006): «Speak Culture! Culture in Planning's Past, Present and Future». In M. Guardia, and J. Monclus (Eds.), *Culture, Urbanism and Planning*. London: Ashgate Pub Co. S. 43–61.
- Young, Greg (2008a): *Reshaping Planning with Culture*. Hampshire, United Kingdom: Ashgate.
- Young, Greg (2008b): «The Culturization of Planning». *Planning Theory*, 7(1), s. 71–91.
- Young, Greg (2013a): «Introduction: Culture and Planning in a Grain of Sand». I Young &

- Stevenson (red). The Ashgate Research Companion to Planning and Culture. Ashgate. S. 1–17.
- Young, Greg (2013b): «Stealing the Fire of Life: A Cultural Paradigm for Planning and Governance». I Young & Stevenson (red). The Ashgate Research Companion to Planning and Culture. Ashgate. S. 393–410.
- Vårheim, A, Steinmo, S & Ide, E (2008): «Do libraries matter? Public libraries and the creation of social capital». *Journal of Documentation*, 64 (6), 877–892.
- Wacquant, Loic (2013): Byens udstødte. En komparativ sociologi om avanceret marginalisering. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Warming, Hanne (2005): «Erkendelse gennem oplevelse: Når indlevelse ikke er mulig.» I Järvinen, Margaretha & Mik-Meyer, Nanna (red.): Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter. Hans Reitzels Forlag, København.
- Williment, Ken (2009): «It takes a Community to Create a Library». *Partnership: the Canadian Journal of Library and Information Practice and Research*, 4 (1), s. 1–11.
- Working Together Project (2008): Community-Led Libraries Toolkit. Human Resources and Skills Development Canada. Retrieved from http://www.librariesincommunities.ca/resources/Community-Led_Libraries_Toolkit.pdf